

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/67270>

Please be advised that this information was generated on 2019-06-16 and may be subject to change.

H. Buiting, *De Nieuwe Tijd. Sociaaldemocratisch maandschrift 1896-1921. Spiegel van socialisme en vroeg communisme in Nederland* (Amsterdam: Aksant, 2003, 718 blz., ISBN 90 5260 067 8).

De initiatiefnemers van het tijdschrift *De Nieuwe Tijd*, dat verscheen tussen 1896 en 1921, kwamen voort uit de jonge en veelbelovende Sociaal-Democratische Arbeiderspartij (SDAP) van 1894. Het blad stelde de opkomende sociaal-democratische beweging in staat de belangrijkste maatschappelijke vraagstukken en politieke strategieën uit die tijd te analyseren en de marxistische opvattingen daarover verder uit te werken. In het blad overheersten de opvattingen van de linkervleugel, maar ook de anderen kwamen erin aan het woord. Dat het debat de politieke grenzen van de partij kon overschrijden, kwam omdat het blad een eigen juridische positie had die een te strakke sturing door de partij voorkwam. De vroege tegenstelling tussen sociaal-democraten en communisten in Nederland, die in 1909 tot een scheuring van de SDAP leidde, stimuleerde zowel het nadenken als het debat. *De Nieuwe Tijd* oriënteerde zich na de scheuring op de Sociaal-Democratische Partij (SDP), de voorloper van de communistische partij. Gezien de ontwikkeling van het debat tussen het grote aantal auteurs van betekenis is de ondertitel van Buitings boek 'spiegel van socialisme en vroeg communisme in Nederland' fraai gekozen. Het aantal abonnees ontwikkelde zich van 350 in het eerste jaar tot 700 in 1909, ruim 600 in 1916 en ongeveer 800 in 1921. Het blad werd vooral gelezen door (semi) intellectuelen en mensen uit de middengroepen en nauwelijks door arbeiders. Wie over de betreffende periode iets wil weten, heeft met *De Nieuwe Tijd* een 'Fundgrube' beschikbaar. Ik heb er zelf ten behoeve van de levensschetsen voor het *Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland* (1986-2003) veelvuldig gebruik van gemaakt. Buiting op zijn beurt gebruikt weer de nodige schetsen uit het *Biografisch woordenboek*. De ontsluiting van het blad is vergemakkelijkt door een alfabetisch 'Register van artikelen verschenen in *De Nieuwe Tijd* 1896-1921', samengesteld door Ger Harmsen en Joke van Dijk. Dit register is aanwezig op het Internationaal instituut voor sociale geschiedenis in Amsterdam, maar wordt door Buiting jammer genoeg niet genoemd. Zelf geeft hij een nuttige lijst van pseudoniemen en initialen. (tabel 2)

De Nieuwe Tijd heeft eerder de belangstelling van sociologen getrokken in verband met de ontwikkeling van de sociologie en de Marx-receptie in Nederland (Marianne Grunell in *Amsterdams sociologisch tijdschrift* (1976) afl. 4; Bertus Mulder in *Tweede jaarboek voor het democratisch socialisme* (1980)). Buiting sluit hierbij in zekere zin aan door bij zijn analyse van het blad zes thematische gebieden te onderscheiden: 1) marxisme en marxistische economie in de nationale context; 2) de houding tegenover de Nederlandse samenleving (parlement, kiesrecht, burgerlijk kamp, kerk, godsdienst, school en anarchisme); 3) de internationale sociaal-democratie (met thema's als revisionisme, reformisme, kolonialisme, imperialisme, militarisme, wereldoorlog en revolutie); 4) sociale verhoudingen (toestanden, sociale wetgeving, vakbeweging en coöperatie); 5) kunst en literatuur (kunst- en cultuurpolitiek); en 6) huwelijk, gezin en seksualiteit (met aandacht voor feminisme, vrouwenarbeid en prostitutie). Daarnaast onderkent hij vijf perioden: 1896-1900 (leerschool der sociaal-democratie), 1901-1909 (marxistische hoogtij en sociaal-democratisch schisma), 1910-1913 (in de schaduw van de wereldoorlog), 1914-1918 (oorlog en revolutie; constituering van links-marxisme en communisme) en 1919-1921 (ondergang van het blad). In tabel 6 is te vinden hoeveel pagina's aan de verschillende rubrieken in de vijf perioden is besteed. De twee topauteurs in het blad waren W. van Ravesteyn jr. en Henriëtte Roland Holst (met respectievelijk 1974 en 1942 pagina's), gevolgd door Franc van der Goes (1539 pagina's) en Pieter Wiedijk (1156 pagina's). Willem

Vliegen bracht het niet verder dan 503 pagina's, David Wijnkoop tot 373 en Herman Heijermans jr. tot 273 pagina's. De laatste mocht van de redactie aanvankelijk niet meedoen omdat zijn seksueel getinte realistische stukken, zoals de Bordeelschets over een hoer die syfilis had opgelopen, wanbegrip bij de arbeiderslezers zouden kunnen opwekken én omdat een opbouwende verwijzing naar de socialistische toekomst ontbrak. Tegelijk kon de redactie de betekenis van Heijermans, die een eigen blad oprichtte dat kortstondig bestond (*De Jonge Gids*), niet ontkennen. Het kwam tot een compromis over deelname.

Buiting, die gewend is dikke boeken te schrijven met veel details (zijn dissertatie uit 1989 over het ontstaan van de SDP — *Richtingenstrijd in de SDAP* — telde 960 pagina's), heeft zich, wanneer men bedenkt dat *De Nieuwe Tijd* in totaal ruim 20.000 pagina's omvatte, duidelijk ingehouden, ook wat het notenapparaat betreft. De keuze voor de thema's is in dit verband een goede geweest en geeft ook aan waar de kracht van het boek ligt. Wie wil weten hoe in socialistische kring begin twintigste eeuw over bepaalde onderwerpen werd gedacht, vindt hier de opvattingen en onderlinge debatten (met nog steeds de nodige details). *De Nieuwe Tijd* ging uiteindelijk ten onder aan de spanningen die optraden tussen de verwachtingen van de redacteurs van het nieuwe Rusland na de revolutie van 1917 en de eigen belangen van de Sovjetstaat die allengs de overhand kregen. De strijd die tot de ondergang leidde, ging gepaard met een toenemende invloed van de CPN op *De Nieuwe Tijd*. Het besluit om het blad op te heffen ging uit van de Komintern en werd kracht bijgezet door de partij. De ruimte voor een minder gebonden blad was voorbij, zoals ook bleek uit de mislukte poging van Gorter het blad opnieuw op te richten.

Bob Reinalda

M. Eickhoff, *De oorsprong van het 'eigene'. Nederlands vroegste verleden, archeologie en nationaal-socialisme* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2003; Amsterdam: Boom, 2003, 438 blz., €25,-, ISBN 90 5352 935 7).

In tegenstelling tot historici, die zich al sinds mensenheugenis met de grondslagen van hun vak bezighouden, hebben Nederlandse archeologen nog maar weinig aan reflectie op het eigen vakgebied gedaan. Tot voor kort was de geschiedenis van de archeologie nog een overwegend witte vlek. Pas de laatste jaren komt hierin enige tekening. In 2002 verscheen — twintig jaar nadat J. Ayolt Brongers er aan begonnen was — de biografie van Cas Reuvens, de man die aan het begin van de negentiende eeuw aan de wieg stond van de professionele archeologie-beoefening in Nederland. In de laatste maanden van 2003 verschenen er twee belangwekkende boeken over de geschiedenis van de Nederlandse archeologie. De wetenschapsjournalist Theo Toebosch liet met *Grondwerk. 200 Jaar archeologie in Nederland* het eerste overzichtswerk over de ontwikkelingsgang van de Nederlandse archeologie het licht zien. Ruim een maand eerder verdedigde de historicus Martijn Eickhoff aan de Universiteit van Amsterdam zijn proefschrift *De oorsprong van het 'eigene'*.

Martijn Eickhoff heeft in dit boek zijn vleugels wijd uitgeslagen. Hoewel de titel van het boek de suggestie wekt dat de auteur zich vooral geconcentreerd heeft op de wijze waarop Nederlandse archeologen gereageerd hebben op de belangstelling van de nazi's voor hun werk, biedt het boek veel meer dan dat alleen. *De oorsprong van het 'eigene'* laat zich lezen als een geschiedenis van de wijze waarop in Nederland professionele archeologen vanaf het eind van de negentiende tot halverwege de twintigste eeuw hun vak uitgeoefend hebben. Om die reden